

Από το αμήχανο στο άκτιστο Κάλλος: Σπουδή στο Γέρ. Ιωσήφ τον Ησυχαστή - Πέραν της αισθητικής

/ [Πεμπτούσία](#)

2. Κατατοπιστικά πρωτόλεια: *πέραν του καλού και κακού* της αισθητικής και της σωματικότητας

Εντελώς επιγραμματικά, ας υπενθυμίσουμε ότι στην αρχαιότητα αναφέρεται το κάλλος, που καταπλήττει τους Ρόδιους «..το κάλλος των παιδων καταπεπληγότες ...»(Ξενοφών ο Εφέσιος).Επίσης εκείνο της Σαφούς «..{ε}γώ το κάλλος επιτ{μέζον }, ενώ στον Πλάτωνα, στον οποίο αφιερώνεται παρακάτω ειδικό κεφάλαιο, υπάρχει το κάλλος των γνώσεων, των πράξεων και θεσμών, όπως και το «απόλυτο κάλλος» (Συμπόσιο). Υπάρχει, ωσαύτως, και το «ένθερμο κάλλος» της συμπαντικής απειρότητας. Στην εκκλησιαστική υμνογραφία υπάρχει το κάλλος της «θυγατρός», το οποίο θα «επιθυμήσει ο βασιλεύς..», υπάρχει ο «ωραίος κάλλει παρά πάντων θνητών» Χριστός, ψάλλομε δε και στο πολύ γνωστό μας εγκώμιο «.....που έδω σου το κάλλος». Ειδική αναφορά στο κάλλος του Χριστού γίνεται σε επόμενο κεφάλαιό μας. Για τους ενδιαφερόμενους σημειώνω ότι υπάρχει στην αρχαιότητα και το όνομα *Κάλαισχος*.

Υπάρχουν, επίσης, «ωραία» επιστημονική θεωρία, «ωραίος» πίνακας ζωγραφικής, «ωραίο» μάθημα, φυσικό κάλλος, κάλλος ενός έργου τέχνης, κάλλος της νιότης, του σώματος και της ψυχής, κάλλος .....υπάρχουν τόσες και τόσες μορφές κάλλους. Σε τέτοιες περιπτώσεις εμφυλλοχωρεί το ωραίο στην επιστημονική και καλλιτεχνική αισθητική, αλλά και στην φιλοσοφική ανθρωπολογία, συμβάλλει δε στην όξυνση της αντίληψής μας (Paal ό.π.α.).

Με βάση ποια κριτήρια προσεγγίζεις το άκτιστο-μακάριο -αμήχανο κάλλος, το οποίο είναι άρρητο και μυστικό; Με επιστημονικά και αισθητικά; Κρίσεις επιστημονικές και αισθητικές παραπέμπουν σε ποιότητες, θηρεύουν αλήθεια και γνώση. Ασφαλώς έχουν και πελώριες διαφορές. Η επιστημονική κρίση στοχεύει στην αντικειμενική γνώση και σε έναν αμετάλλακτο αντικειμενικό, μη βιωματικό κόσμο. Παραθεωρείται τότε, ή, ακόμα-ακόμα, δέχεται και αιτιάσεις η ατομική άποψη, αλλά η αισθητική στη «χώρα» της τέχνης αναδύει υποκειμενικότητα (φρενήρη κάποτε) και παρέχει κεφαλαιώδη ρόλο στον εκφραστή της. Κατά τον N.Goodman, η πρώτη κρίνει, για παράδειγμα, ένα επιστημονικό κείμενο με βάση το βάθος του περιεχομένου του, χωρίς να εκδηλώνει ενδιαφέρον για το είδος της γραμματοσειράς του.

Η αισθητική, όμως, κρίση καλύπτει τα πάντα: σε ένα μουσικό έργο δεν περιορίζεις την κρίση σου στην ποιότητα της μελωδίας του, ούτε σε έναν πίνακα ζωγραφικής εξαντλείς την εκτίμησή σου μόνον στο σωστό τρόπο έκθεσης του θέματός του. Στο μουσικό κομμάτι και στον πίνακα τίθενται τα πάντα στην διόπτρα σου και

γίνονται αντικείμενο της κρίσης σου(ό.π.α.,3).

Το νηπτικό-ησυχαστικό κάλλος, όμως, δεν προσεγγίζεται με επιστημονικές και καλλιτεχνικές κατηγορίες. Σαρκώνει με ιδιαίτατο τρόπο και σε εμπειρική έκφανση *αληθή ωραιότητα και ωραία αλήθεια*. Αλλά και το *άκτιστο κοσμικό* δεν παραπέμπει επουδενί στη γνωστή από τον Πυθαγόρα αριθμητική-ορθολογική και αρμονική διάταξη του σύμπαντος. Προδήλως και δεν υπάρχει κανένα περιθώριο να μιλήσεις, εν προκειμένω, για «απαίσιο» ή ακόμα και για «κομπό», κατηγορίες αισθητικές της τέχνης, αλλά ούτε και για «διακοσμητική» ομορφιά.

Η ησυχαστική παράδοση του κάλλους δεν αφορά κάποια παλαιά ή κάποια νέα αισθητική, ή μια μετά-αισθητική, ήτοι έναν όρο, στον οποίο αυθαίρετα, συνήθως, καταφεύγουμε όντας σε αμηχανία να βρούμε κατάλληλα εκφραστικά εργαλεία. Επίσης, διευκρινίζουμε ότι δεν θα αναφερθούμε εδώ στις κατηγορίες της βυζαντινής τέχνης και μουσικής, αν και τόσο καίρια οδοδεικτούν προς το *άκτιστο κάλλος*, υπάρχει δε απίθανα εκτενής βιβλιογραφία και για τις δύο. Εδώ μας ενδιαφέρει το *άκτιστο κάλλος*, το οποίο επιφέρει, όπως προαναφέραμε, την *καλήν αλλοίωσιν* του ανθρώπου, χωρίς κάποια διαμεσολάβηση της επιστήμης και της τέχνης.

Ο επιστήμονας διαιρεί και συναιρεί ερμηνεύοντας το κάλλος, ο καλλιτέχνης είναι ένας ποιητής του, ενώ ο ησυχαστής είναι δέκτης, φορέας και διαμεσολαβητής ακτίστου κάλλους, εμπλέκεται μάλιστα σε αυτό η σύνολη σωματικότητά του. Επιστήμονας και ο καλλιτέχνης συνδυάζουν ως επί το πλείστον έναν άκακο εγωκεντρισμό και έναν ειλικρινή αλτρουισμό: επιζητούν την αναγνώριση της πνευματικής τους επίδοσης και συνάμα αισθάνονται την ανάγκη να την μοιραστούν με τους άλλους. Πολύ ανθρώπινα και τα δύο. Ο ησυχαστής, όμως, τρέμει να υπολογίσει σε «αναγνώριση», συνάμα δε ο αλτρουισμός του λαμβάνει ασύλληπτες διαστάσεις, γίνεται *σταυρική διαδικασία ενεργητικής δεξίωσης του άλλου* (π. Λουδοβίκος 2006,98).

Θα χρειασθεί να μην λες πια αγαπώ, αλλά α γ α π ά ω (Κ.Παλαμάς) και με την χαριτωμένη διάλεκτο το Γέροντα Πορφυρίου να α γ α π ά ε ι ς! Αυτή η οντολογική αφετηρία καθαίρει το *άκτιστο-μακάριο κάλλος* από κάθε αγαθή ή μη σκοπιμότητα. Ο ησυχαστής δεν έχει «εγώ», το έχει εκχωρήσει, με συνέπεια να μην συνάδει με τον τρόπο ύπαρξης του καμία αναγνώριση. Ούτε μοιράζεται τις επιδόσεις του, δεν έχει καν, αλλά ανέρχεται στο Σταυρό για τον άλλον. Φέρει στο πρόσωπό του την μακάρια ωραιότητα του Εσταυρωμένου. Τι να είχε άραγε κατά νου ο Τολστόι, όταν έλεγε να μην ξεχάσεις να ευχαριστήσεις, όσους ευεργέτησες;

Θα αξιοποιήσουμε στην εργασία μας το βιβλίο του π. Εφραίμ της Αριζόνας «*Ο Γέροντάς μου Ιωσήφ ο Ησυχαστής και Σπηλαιώτης (1897-1959)*» (Αριζόνα 2008).

Είναι βιβλίο-προσωπογραφία του υπόψη Γέροντα, τον αναδεικνύει ως ένα σαρκωμένο παράδειγμα της νηπτικής-χαρισματικής, όσο και της φωτιστικής παλαμικής-ησυχαστικής παράδοσης, στην οποία το άκτιστο κάλλος καταφάσκει. Εκτός αυτού, επαναφέρει υπορρήτως την εμπειρική διάσταση της ασκητικής του Αββά Ισαάκ του Σύρου. Χαρακτηριστικό είναι ότι ως «όργανο» αυτής της διττής επαναφοράς, ίσως ανεπαισθήτως και για τον ίδιο τον συγγραφέα, χρησιμοποιείται η ανθρώπινη σωματικότητα.

Ποια σωματικότητα; Εκείνη που αποτελεί «κόσμο» κατά τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης (1992,356). Και πάντως όχι εκείνη, η οποία στο πνεύμα της σύγχρονης Νευροαισθητικής βλέπει το σώμα ως οργανισμό και εξαντλεί το ωραίο σε μια επαναστατική αισθητική, στη λεγόμενη *αισθητική των νευρώνων*. Σύμφωνα με αυτή την επιστήμη οι αισθήσεις μεταβιβάζουν μεταβιβάζεται στον εγκέφαλο υλικό και εν συνεχεία αυτό μορφοποιείται. Η ίδια θεώρηση μας θέλει όλους όμοιους από *φυσιολογική* άποψη, όχι βέβαια και από *φυσιογνωμική* (Breibach 2013,16). Άλλο ωραίο, λοιπόν, αυτό, συνυφασμένο με το βίο και το σώμα μας. Όταν το σώμα λίγο-πολύ λειτουργεί υποταγμένο αποκλειστικά στις βιολογικές του λειτουργίες.

Αποδίδει αυτή την υποταγή ο Georg Christoph Lichtenberg με τη γνωστή ειρωνική άποψή του: *Η κακή σούπα που έφαγε ο Ναπολέων επηρέασε την πέψη του και αυτή το μυαλό του και τις ιδέες του και ηττήθηκε στο Βατερλώ!*(ό.π.α.). Και ο π. Παΐσιος έχει μια χαριτωμένη αναφορά στον καλλωπισμό, αναφορά που ωφελεί και τέρπει όσους την διαβάζουν (Παΐσιος 2003 289). Αλλά ποιος επιστήμονας δίνει προσοχή σε αυτά; Μεταξύ ευήθειας και ντετερμινισμού, εκφρασμένου μάλιστα με επαγγελματικό γλωσσικό κώδικα-ιδίωμα, τα όρια φαντάζουν δυσδιάκριτα.

[Συνεχίζεται]